

Banalnost zla u hrvatskom nogometu: dinamika odnosa navijača Hajduka prema hrvatskoj nogometnoj reprezentaciji od 2010. do 2020.

Antonia Miličić¹

Petra Savanović²

Sažetak

Razdoblje od 2010. do 2020. godine, na sportsko-političkoj karti zbivanja, obilježili su prijepori na relaciji između Hrvatskog nogometnog saveza i navijača Hajduka. Cilj je ovog istraživanja detektirati promjenu koja se dogodila u odnosu između aktera. Ponajprije, razmotriti odnos navijača Hajduka prema vodstvu hrvatske nogometne reprezentacije iz navijačke perspektive. Nadalje, cilj je bio uočiti prisutnost promjene odnosa kod različitih skupina navijača u odnosu na pripadnost navijačkoj skupini te ustanoviti krije li se uzrok promjene u politici Hrvatskog nogometnog saveza ili u navijačkim organizacijama. Ovaj rad predstavlja i interpretira rezultate polustrukturiranih intervjua na uzorku od 35 ispitanika. O dinamici odnosa, navijači govore iz vlastite perspektive. Sukladno tome, nije riječ o objektivnoj stvarnosti već percepciji iste. Dinamika promjene odnosa predstavljena je kroz prizmu pokreta *Against modern football* i filozofsku premisu Hannah Arendt o banalnosti zla. Rasprava je usmjerena na pitanje ravnodušnosti cjelokupne javnosti za događaje i promjene koji se događaju u (sportskom) svijetu. Istraživanje donosi mišljenja i stavove navijača, svjedoka vremena obilježenog velikim sportskim uspjehom, ali i upitnim radnjama onkraj zakona. Razmatra se geneza samoga odnosa, s posebnim naglaskom na eskalaciju sukoba i navijački bojkot reprezentacije u kontekstu Svjetskog nogometnog prvenstva 2018. godine. Također, razmatra se budućnost odnosa i potencijalni kraj sukoba. U konačnici, rezultati istraživanja pokazali su da je posljednje desetljeće obilježila promjena odnosa, uvjetovana ponajprije politikom Hrvatskog nogometnog saveza i to u većoj mjeri kod članova udruge Naš Hajduk.

Ključne riječi

Hrvatska nogometna reprezentacija, Hajduk, Torcida, navijači, banalnost zla

¹ Antonia Miličić je studentica je četvrte godine preddiplomskog studija politologije na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Kontakt: antonia.milicic@gmail.com.

² Petra Savanović studentica je četvrte godine preddiplomskog studija politologije na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Kontakt: petrasavanovic@gmail.com.

Uvod

Od antičkih vremena do danas, sport je važan dio ljudskih života. S jedne strane sport doživljavamo kao dio svakodnevnice i gotovo ga smatramo sinonimom za zdravlje i dugovječnost, a s druge pak strane profesionalni sport postaje sinonim za spektakl. Harrison smatra da je sport „možda najvažniji kulturni i politički fenomen naše epohe“ (Vrcan, 2003: 7). Ako je pritom riječ o nogometu, vjerojatno jednom od najpopularnijih sportova na svijetu, onda možemo utvrditi kako je međuodnos sporta, društva i politike vrijedan promatranja³ (Muzur, Rinčić, 2011: 150). Dok se uz pojam sporta obično vežu pozitivne konotacije, politika, a posebice u hrvatskom kontekstu, uza se često veže pojmove poput klijentelizma i korupcije (Švarc i Lažnjak, 2017). Pritom, ne valja stigmatizirati politiku kao nužno zlo. Dobru i kvalitetnu regulaciju sporta, između ostalog trebala bi osiguravati upravo sportska politika. Sportska politika jedna je podskupina javnih politika u Hrvatskoj i dio je tzv. ostalih javnih politika uz religijsku i kulturnu javnu politiku (Petek, 2012: 39). U toj sferi tijela javne vlasti donose zakone, strategije, nacionalne planove i programe za unaprjeđenje sporta. Premda je bit sporta ono što se događa na sportskim borilištima, dobar institucionalni okvir uvelike pridonosi kvaliteti i uspjehu istog. Međuodnos politike i sporta, u ovom slučaju nogometa, privlači pozornost zainteresirane javnosti od samog nastanka samostalne države. Ne treba zanemariti ni njihov međuodnos u bivšoj državi, ali u ovom radu naglasak je na modernoj hrvatskoj državi.

U toj istoj modernoj hrvatskoj državi, hrvatska nogometna reprezentacija, odnosno njezini igrači popularno nazvani „Vatreni“, percipirani su kao „simbol nacije“ i simbol *par excellence* nacionalnog identiteta te sredstvo pomoću kojeg se identificiraju i ujedinjuju Hrvaticice, Hrvati i oni koji se tako osjećaju u zemlji i inozemstvu (Lalić, 2018: 25). Ozren Biti analizira odnos nacionalnog identiteta i sporta, kroz dobro poznati fenomen držanja ruke na srcu prilikom intoniranja državne himne, na početku sportskih natjecanja i prikazuje ga kao „izraz narodne duše“ (Biti, 2008: 139, 149). Nadalje, Bartoluci analizira ulogu vrhunskog sporta u oblikovanju nacionalnog identiteta u Republici Hrvatskoj polazeći od pretpostavke „da je u prvom desetljeću (1991-1999) uloga vrhunskog sporta bila izrazito važna u oblikovanju etničkog nacionalizma, dok je u drugom razdoblju (2000-2010) vrhunski sport doprinosa oblikovanju građanskog nacionalizma“ (Bartoluci, 2013: 1).

Povijest je pokazala kako sport spaja ljude. Kad mali uspjesi na terenu postanu veliki, slave ih i njima se diče oni koji prate sport i oni koji ga inače

³ Neka od značajnijih suvremenih djela o suodnosu politike i nogometa svakako su „Nogomet, politika i nasilje“ (2003) Srđana Vrcana i „Nogomet i politika“ (2018) Dražena Lalića.

ne prate. Oslanjajući se na već spomenute teorijske pretpostavke analizu usmjeravamo prema pretpostavci da se državljani jedne države često poistovjećuju sa sportskim uspjehom nacionalne reprezentacije. Godine 2018. na Svjetskom nogometnom prvenstvu u Rusiji hrvatska reprezentacija ostvarila je zapaženi uspjeh osvojivši drugo mjesto. U vrijeme nacionalnog jedinstva koje je vladalo u hrvatskom javnom prostoru i medijima (Pavić, 2018), na površinu su isplivali oni koji se nisu identificirali s tim istim uspjehom, te oni koji su pod mantrom „to nije moja reprezentacija“ pokušali ukazati što sve stoji iza tog nedvojbeno velikog sportskog uspjeha. Ukazivali su na nepravilnosti koje već desetljećima postoje u krovnoj nogometnoj organizaciji (Dalmatinski portal, 2016).

Bojkot hrvatske nogometne reprezentacije od strane dijela navijača diljem zemlje, predvođen navijačima Hajduka, nikada nije jasno definiran kao službeni bojkot. Pod pojmom „bojkot“ u već spomenutom kontekstu podrazumijeva se ignoriranje reprezentacije, javno ne gledanje utakmica, izostanak podrške sportašima i suptilni poziv istomišljenicima da se pomoću tzv. bojkotiranja hrvatske nogometne reprezentacije ukaže na nepravilnosti u radu Hrvatskog nogometnog saveza.⁴ Indikativno je da su predvodnici bojkota bili navijači koji su se sa sličnim problemima susreli u svojim redovima.⁵ Godine 2011. Hajduk je financijski izmrcvaren, u navijačkom žargonu nazivaju ga „umornim starcem“, a lokalne vlasti dižu ruke od kluba. Svjesni činjenice da je klub pred gašenjem, Grad Split kao većinski vlasnik nudi navijačima da upravo oni budu ti koji će imenovati „svoje ljude“ u Nadzorni odbor kluba koji broji sedam članova. Navijači to odlučno odbijaju i predlažu korjenite promjene. Naredni događaji predstavljaju svojevrsni presedan u hrvatskom sportu. Članovi kluba navijača „Torcida“ 2011. godine pokreću novi projekt i osnivaju udrugu Naš Hajduk. Iza korjenite promjene modela upravljanja jednim nogometnim klubom postoji nada da će se pozitivne promjene u sportu preslikati na društvo i politiku.

Cilj je ovoga rada, kao i istraživačkog projekta koji mu je prethodio, bio ustanoviti dinamiku promjena u odnosu navijača Hajduka prema hrvatskoj nogometnoj reprezentaciji i vodstvu Hrvatskog nogometnog saveza (HNS)

⁴ Premda je u ovom radu naglasak stavljen na bojkot reprezentacije u kontekstu Svjetskog nogometnog prvenstva u Rusiji 2018., elementi bojkota vidljivi su i ranije. Pritom izdvajamo utakmicu Hrvatska-Bugarska 2015. koja se odigrala na zagrebačkom Maksimiru. Internetski portal Index objavljivao je popis ugostiteljskih objekata u kojima se nije gledala spomenuta utakmica i koji su pozivali na bojkot riječima i transparentima: „Ni u ovom se kafiću reprezentacija više ne gleda!“, „Bojkot gledanja reprezentacije“, „Bojkot protiv privatizacije nogometne reprezentacije“, „Za sve mrzitelje HNS-a besplatno piće dobrodošlice i besplatna spiza“ (Index.hr, 2015:1).

⁵ „25. rujna 2007. [Torcida] pokreće peticiju 'Mi bi tili velikoga Hajduka' kojom se traži odlazak Uprave Kluba te usvajanje Kodeksa upravljanja kojeg bi trebali potpisati i pridržavati se svi zaposlenici Hajduka“ (Šarac, 2020: 27). To je bio jedan od prvih koraka u rješavanju problema korupcije i klijentelizma u HNK Hajduk.

koje su se dogodile u prethodnom desetljeću. Uvažavajući kompleksnost teme i činjenicu kako se ovakvo istraživanje temelji na iskustvima ljudi koji su svjedoci tih promjena i svjedoci svoga vremena, cilj je bio ispitati i analizirati njihovu percepciju stvarnosti i dinamiku već spomenutih promjena upravo iz kuta navijača. Na samom početku istraživanja stvorene su tri temeljne teze koje su bile misao vodilja pri provedbi istraživanja. Ponajprije valja ustvrditi kako je u razdoblju od 2010. do 2020. došlo do promjena odnosa navijača Hajduka prema vodstvu hrvatske nogometne reprezentacije. Nadalje, pretpostavka je da je promjena nejednako prisutna kod različitih navijača, ponajprije u odnosu na vezanost uz neku navijačku organizaciju, odnosno da su članovi udruge Naš Hajduk doživjeli značajniju promjenu odnosa prema reprezentaciji. Naposljetku, pretpostavka je da je dinamika percepcije navijača uvjetovana politikom vodstva HNS-a i djelovanjem navijačkih organizacija.

Percepcija nogometne stvarnosti kroz prizmu zla

Predmet su ovoga istraživanja navijači. O fenomenu navijača i navijačkih skupina piše Lalić u opsežnoj analizi navijačke skupine „Torcida“ (Lalić, 2011). Vera Marković definira navijače kao „onaj deo publike koji izgledom (obeležjima pripadnosti klubu i navijačkim rekvizitima) ili ponašanjem (glasno navijanje, zviždanje, ustajanje, skakanje) jasno stavlja do znanja svoju klupsku opredeljenost“ (Marković, 1988: 9). Govoreći o navijačima često govorimo o navijačkoj subkulturi (Kranjčec, 2018; Dedić, 2018; Vrcan i Lalić, 1999). To nas dovodi do pretpostavke kako je gotovo nemoguće govoriti o navijačima kao pojedincima, već je najčešće riječ o grupi ljudi, često različitih životnih priča, koju povezuje jedan klub. Također, valja napraviti distinkciju između navijača i usputnih simpatizera kluba. Dok smo pojam navijača donekle definirali, pojam simpatizera je iole samorazumljiv. Klaić definira pojam simpatizera kao „čovjek[a] koji je nečemu naklon, npr. netko tko ne sudjeluje aktivno u nekom pokretu, ali prati njegov rad i razvoj sa simpatijom; pristaša; 'navijač'“ (Klaić, 1985: 1227). Ovaj rad u prvi plan stavlja upravo gorljive navijače, a ne puke simpatizere kluba.

Već je spomenuto kako cilj ovog istraživanja nije bio objasniti realnu stvarnost iz perspektive neutralnog promatrača, već dati uvid u percepciju stvarnosti dijela navijača. No, na što se pojam percepcija stvarnosti zbilja odnosi? Pojednostavljeno, svaki pojedinac ima svoju percepciju odnosno doživljaj nekog predmeta, osobe ili događaja. Ovdje se neće detaljno analizirati sociološko i prirodno-znanstveno poimanje percepcije. Za potrebe ovog rada percepciju ćemo definirati kao doživljaj temeljen na iskustvima i znanju pojedinca. Pitamo se kako su navijači Hajduka percipirali događaje koji su se zbivali u javnoj sferi vezano uz hrvatsku

nogometnu reprezentaciju. Dakle, ne bavimo se objektivnom stvarnošću nego njihovom percepcijom iste (Bauman, 1992; 2001).

Dihotomija dobra i zla prvoklasno je moralno-filozofijsko pitanje. U sportskom kontekstu, borba između navijača i HNS-a, iz navijačke perspektive, doima se kao borba između dobra i zla. U toj borbi navijači se mogu shvatiti kao oni koji se zalažu za poštenje, pravednost i transparentnost. S druge pak strane, s obzirom na brojne malverzacije, korupciju, klijentelizam, nepotizam i netransparentnost, HNS se može pojmiti kao predstavnik zla. Borba između dobra i zla svedena je na borbu navijača protiv onoga što se doima kao klijentelistička mreža unutar nacionalnog nogometnog saveza.⁶ Prema Arendt „legalna i moralna pitanja nipošto nisu ista, no i jedna i druga imaju posla s osobama, a ne sa sustavima ili organizacijama“ (Arendt, 2016: 15). U ovom slučaju dolazi do izjednačavanja⁷ institucije Hrvatskog nogometnog saveza i njezinih čelnika⁸, a moralna i legalna pitanja se isprepliću.

Glavni su akteri, na međusobno suprotstavljenim stranama, navijači Hajduka i Hrvatski nogometni savez. HNK Hajduk u posljednjem je desetljeću doživio korjenite strukturne promjene. Promjenom modela upravljanja Hajduk je postao „klub svojih članova“ (Šarac, 2020: 157). Potaknuti promjenama u vlastitim redovima, još 2014. na splitskoj Rivi održan je prosvjed navijača Hajduka i brojnih građana na kojemu se okupilo oko trideset tisuća građana. S transparentima: „Nije ni Mussolini, nije ni Tito – neće ni Mamić“, „Gazi gubu“, „Riba smrdi od glave“, „Game over“, „Kontra laži“, navijači i građani jasno su dali do znanja „da je upravo Hajduk faktor u društvu koji okuplja i otvoreno iskazuje otpor nepravdi“ (Šarac, 2020: 123). Prosvjed protiv HNS-a utemeljen je na četiri konkretna zahtjeva:

1. Odstavka čelnih ljudi HNS-a uključujući Davora Šukera jer su udaljili nogomet od navijača koje tretiraju kao građane drugog reda.

⁶ Izdvajamo dio priopćenja KN Torcida koji je uslijedio nakon prozivki od strane braniteljskih udruga kako su navijači koji su protiv reprezentacije ujedno i protiv države: „Nismo mi protiv, mi smo za. Za čisti nogomet, za Hrvatsku koja neće biti odraz močvare koju ste svojom šutnjom omogućili. Za reprezentaciju koja odražava sve te ideale“ (Propadalo, 2019: 1).

⁷ Rezultati istraživanja pokazuju kako dio navijača poistovjećuje vodstvo HNS-a i hrvatsku nogometnu reprezentaciju.

⁸ Premda nije bio na čelu Saveza, o Zdravku Mamiću često se govori kao o osobi koja je imala značajan utjecaj u toj organizaciji. Prozivajući tadašnjeg izbornika Antu Čačića kolumnist Milan Ivkošić izravno govori o „Mamićev[om] teror[u], samovolj[i] i kriminalu u nogometnoj reprezentaciji“ (Lalić, 2018: 233).

2. Oставка predsjednika Nogometnog saveza Županije splitsko-dalmatinske Alojzija Šuprahe zbog udaranja Hajdukovog predsjednika Brbića
3. Ukidanje članka 32, stavka 7. iz Zakona o sprječavanju nereda na sportskim borilištima
4. Pozivamo institucije države da se uključe jer ako su mogli donijeti tri izmjene zakona o navijačima u posljednjih desetak godina, onda mogu djelovati i u ovom procesu (Šarac, 2020: 121).

S druge pak strane, nasuprot navijačima, stoji hijerarhijski nadmoćna organizacija - Hrvatski nogometni savez. Riječ je o krovnoj nogometnoj organizaciji pod čijim grbom nastupa hrvatska nogometna reprezentacija. Vodstvo Hrvatskog nogometnog saveza u posljednjem desetljeću čine pojedinci protiv kojih se vode sudski sporovi zbog koruptivnih radnji.⁹ U tom istom razdoblju reprezentativci su na nogometnim travnjacima postizali solidne sportske rezultate koji su kulminirali velikim uspjehom na Svjetskom prvenstvu u Rusiji 2018 godine. Dokle god s jedne strane postoji dobar sportski rezultat, malo tko se obazire na nepravilnosti koje se kriju u pozadini. Hrvatska politička, društvena i sportska elita često izgleda posve ravnodušna na reperkusije koje proizlaze iz samovolje pojedinaca na poziciji moći. Hannah Arendt piše o ravnodušnosti koju smatra izrazito opasnom.

„Govoreći moralno, pa čak i politički, ta je ravnodušnost, iako vrlo proširena, mnogo opasnija. A s tim povezana i tek neznatno manje opasna jest vrlo proširena moderna pojava da se odbija svako suđenje. Iz te nespremnosti ili nesposobnosti da se odaberu vlastiti uzori i vlastito društvo te iz nespremnosti ili nesposobnosti da kroz rasuđivanje stupamo u odnos s drugima nastaju istinski skandala, kameni spoticanja što ih ljudskim moćima ne možemo ukloniti, jer do njih nisu doveli ljudski ili ljudski razumljivi motivi“ (Arendt, 2016: 110 – 111).

Sintagma „banalnost zla“ koju je skovala Hannah Arendt pišući izvještaj sa suđenja Adolfu Eichmannu, višestruko je citirana i upotrebljavana (Arendt,

⁹ „Duga je povijest istraga i sudskih procesa pokrenutih protiv Zdravka Mamića povezanih s njegovim djelovanjem u nogometu i u vezi s tim sportom. [...] 2016. Županijski sud u Osijeku potvrdio je optužnicu kojom se braća Mamić, bivši direktor Dinama Damir Vrbanić (i Izvršni predsjednik HNS-a op.a.) i poreznik Milan Pernar terete da su počinili kaznena djela zlouporabe položaja i ovlasti, poticanja na zlouporabu položaja i ovlasti, zlouporabe položaja i ovlasti u pokušaju, davanja i primanja mita, zlouporabe povjerenja u gospodarskom poslovanju te pomaganja u zlouporabi povjerenja u gospodarskom poslovanju“ (Lalić, 2018: 238).

Vidi i: „Otrovni sastojak“ u Hrvatskom nogometu: <https://www.dw.com/hr/otrovni-sastojak-u-hrvatskom-nogometu/a-44329564>. Pristupljeno: 29. siječnja 2021.

1963: 118, 134). Premda je spomenuta fraza podložna najrazličitijim, potencijalno i vrlo pogrešnim tumačenjima, teško se oteti dojmu kako je ista i danas vrlo aktualna i primjenjiva u brojnim društveno-političkim situacijama. Premda Arendt kada piše o zlu ponajprije misli na zlo totalitarizma¹⁰ koje je zahvaćalo čitav politički sustav, danas u demokratski razvijenim društvima svjedočimo zlu i jednoulju u pojedinim organizacijama sustava. Usprkos tome što čelnici Hrvatskog nogometnog saveza eksplicitno navode kako „u HNS-u ne vlada jednoulje već demokracija“, brojni su dokazi koji opovrgavaju navedeno (HNS, 2019). Primjerice, na izbornoj sjednici Skupštine Hrvatskog nogometnog saveza 2017., jednom od predstavnika HNK Hajduk, predsjedniku nadzornog odbora Slavenu Marasoviću, isključen je mikrofon dok je kritizirao rad Saveza (Ledinski, 2017). Istom prilikom, tadašnji predsjednik Hajduka Ivan Kos ukazao je na „netransparentnost, nezakonitost, začahurenost HNS-a“ (Ledinski, 2017: 1).

Projekt pod nazivom „Borba navijača za Klub“ predstavlja proces u kojem se pokušalo iskorijeniti sve nepravilnosti i netransparentnost iz HNK Hajduk. Pomalo paradoksalno, ali navedeni projekt temelji se na istinskim moralno-filozofijskim promišljanjima. Ponajprije određivanje pojmova dobra i zla, potom prosuđivanje o dobru i zlu, te u konačnici odabir vlastitih uzora i rješavanje zla iz vlastitih redova, predstavlja dugotrajan, vrijednosno označeni društveni proces. S druge pak strane, u redovima Hrvatskog nogometnog saveza, nalaze se obični ljudi koji su se zatekli na poziciji moći koja osigurava financijsko blagostanje. Oni nisu nužno zli, jer kao što Arendt kaže, do toga nisu doveli „ljudski ni ljudski razumljivi motivi“ (Arendt, 2016: 111). Oni poput Eichmanna izgledaju kao obični ljudi i dobronamjerni susjedi, ali „budući da su sklonosti i iskušenja ukorijenjena u ljudskoj prirodi, a ne u ljudskom umu“ čak i posve obični ljudi¹¹ nađu se u iskušenjima i čine zlodjela (Arendt, 2016: 20).

Dok se s jedne strane navijači, možda svjesno, ali možda i nesvjesno bave prvoklasnim filozofijskim pitanjima, promišljajući poput Kanta da „ukoliko propadne pravda, ljudski život na zemlji gubi smisao“, s druge pak strane javnost ustraje u ravnodušnosti (Arendt, 2016: 10). Možda će se jednog dana, tad već ogoljena javnost, pitati kako je mogla sve te godine iz sigurne

¹⁰ Interes Hannah Arendt za promišljanje o zlu proizlazi iz društveno-političkog konteksta obilježenog totalitarizmom. Valja imati na umu kako se Arendt, kada piše o zlu, oslanja upravo na totalitarizam, puki opstanak i u konačnici borbu za goli život. Upitno je bi li Arendt mogla poistovjetiti situaciju u hrvatskom nogometu s nacionalsocijalizmom u Njemačkoj. Povlačenje paralele između totalitarnog režima i hrvatske nogometne reprezentacije predstavlja svojevrsni misaoni eksperiment u kojem, u teoriji već poznati pojmovni aparat, oživljavamo i preslikavamo na suvremeni kontekst.

¹¹ Promišljajući o banalnosti zla ne banaliziraju se posljedice djelovanja koje su itekako vidljive, već se banaliziraju pojedinci koji to zlo čine, svodeći ih na posve banalne činovnike ili puke birokrate.

udaljenosti promatrati sve što se događa u hrvatskom nogometu. Nespremnost ili nesposobnost društva za odabir vlastitih uzora za posljedicu može imati ozbiljno poljuljane vrijednosti. Možda bi Hannah Arendt rekla da je upravo u tome „strava, a istovremeno i banalnost zla“ (Arendt, 2016: 111). Svakodnevna je uporaba dara mišljenja korisna jer samo zauzimanje vlastitih stavova, konstantno propitkivanje dobra i zla, te ukazivanje na očigledne nepravilnosti u društvu i institucijama, vodi ka napretku cjelokupnoga društva. U konačnici čovjek je taj koji odlučuje o svojim postupcima. Adolf Eichmann vrlo vjerojatno nije bio najveći krivac za sve zločine koji su počinjeni za vrijeme nacističkih progona u Njemačkoj. Ipak njegovo suđenje izazvalo je strahovito zanimanje javnosti jer je bilo jedno od prvih takvih suđenja za nacističke zločine (Pavić, 2019). Sudski progon čelnika Hrvatskog nogometnog saveza i presude koje potvrđuju malverzacije i koruptivne radnje u hrvatskom nogometu pružaju tek minimalnu zadovoljštinu onima koji su na iste ukazivali godinama.¹²

U konačnici, pokret *Against modern football* pokušava objasniti pojedine aspekte nogometa u modernom svijetu. Dinamiku promjene odnosa promatrat ćemo upravo kroz ovaj globalni fenomen. Pokret koji u svijetu nastoji ukazati na mane modernog nogometa pod krilaticom „naša strast nije vaš posao“ naišla je na odobravanje i u Hrvatskoj (Milak, 2020: 174). Sami pokret usredotočen je na borbu protiv komercijalizacije nogometa i protiv pretvaranja navijača i simpatizera u puke potrošače. Također, pristaše pokreta zalažu se protiv sve strožih kontrola i nadzora navijačkih aktivnosti na stadionima za vrijeme utakmica, ali i na okolnim područjima. Odnosno, protive se sve restriktivnijim zakonima namijenjenih navijačima koji su sve učestaliji i restriktivniji diljem Europe (Perasović i Mustapić, 2017: 3). Navijači Hajduka nisu jedini¹³ koji su se spontano priključili ovom pokretu. U hrvatskom je kontekstu tendencija pokreta *Against modern football* borba protiv koruptivnih radnji, komodifikacije nogometa te represije nad navijačima (Milak, 2020: 174; Perasović, Mustapić 2017: 112; Perasović, Mustapić, 2018). Sama je suština navedenog pokreta „vraćanje nogometa navijačima“ (Milak, 2020: 178).

Metodologija istraživanja

Ovo istraživanje nastalo je u sklopu kolegija Politički i društveni aspekti sporta na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Pri provedbi istraživanja korištena je kvalitativna metodologija istraživanja, kako bismo bolje

¹² „Vrhovni sud je (15. ožujka 2021. op.a.) u većem dijelu potvrdio nepravomoćnu osuđujuću presudu protiv Zdravka Mamića, njegova brata Zorana Mamića te bivšega direktora GNK Dinama Damira Vrbanovića“ (Dešković, 2021:1).

¹³Milak za primjer uzima Bad Blue Boyse, navijače Dinama, čiji se dio zalaže za pokret *Against modern football* (Milak, 2020: 174).

razumjeli značenja koje je grupa, u ovom slučaju navijačka grupa, pripisala određenom problemu (Creswell 2014: 4). Pritom se ističu dvije vrste metoda. Prva je metoda polustrukturiranog intervjua, a druga je desk-metoda. Metoda intervjua izabrana je kako bismo kroz razgovor dobili detaljan uvid u percepciju stvarnosti ispitanika, koju ćemo potom analizirati i interpretirati (Milak, 2020: 164). Upitnik se sastoji od 25 pitanja podijeljenih u dva tematska bloka. U prvom bloku saznajemo sociodemografske podatke o ispitanicima, dok u drugom bloku pitanja ispitanici otkrivaju svoj odnos prema hrvatskoj nogometnoj reprezentaciji i vodstvu iste u proteklom desetljeću s posebnim naglaskom na možebitne promjene, odnosno vlastitu percepciju istih. Intervjui su provedeni u studenom i prosincu 2020. te dio u siječnju 2021. Uzorak ispitanika čine redom aktivni navijači Hajduka dobro upućeni u zbivanja u klubu i oko njega. Zbog prirode same tematike uzorak ispitanika je namjeran, neprobabilistički. Pritom, valja imati na umu kako je poopćavanje dobivenih odgovora na cijelu populaciju nemoguće, ali to nije ni cilj ovog istraživanja. Dobiveni odgovori predstavljaju percepciju stvarnosti ispitanika, njihova iskustva i doživljaje i zato ih označavamo samo kao karakteristične odgovore koji mogu poslužiti kao temelj za daljnja sociološka istraživanja (Bartoluci i Barišić, 2020: 109).

Također, korištena je metoda snježne grude pomoću koje nas je jedan ispitanik doveo do drugog (Burnham i dr., 2006: 221). Intervjuima je pristupilo 35 ispitanika. S obzirom na okolnosti pandemije bolesti COVID-19 dio intervjua proveden je uživo, dok je veći dio proveden pomoću elektroničkog obrasca s pitanjima. U skladu s epidemiološkim mjerama pet intervjua provedeno je uživo s prosječnim trajanjem od 35 do 70 minuta. Svi intervjui snimani su i ručno transkribirani. Intervjui su provedeni u ugodnoj atmosferi, a ispitanicima je zajamčena anonimnost. Ostatak ispitanika zaprimio je obrazac s pitanjima putem elektronske pošte ili drugih kanala komunikacije. Prednost provođenja intervjua elektroničkim putem svakako je mogućnost provedbe samog intervjua čak i u doba pandemije i ograničenog kretanja, te dobivanje značajno većeg broja ispitanika u kratkom vremenu. Najveći nedostatak ove metode su često vrlo oskudni odgovori i nemogućnost postavljanja potpitanja. Kako bismo osigurali anonimnost svih ispitanika prilikom prikazivanja rezultata pokraj odgovora ispitanika stajat će kratica NN ako se radi o navijačima koji nisu članovi organizirane navijačke skupine ili NH ako se radi o navijačima koji su članovi neke navijačke skupine ili udruge, kao i dob ispitanika. Kako bismo eliminirali eventualne nedostatke metode intervjua koristili smo desk-metodu. Analizirali smo već postojeće podatke, dokumente, provedena istraživanja, novinske i članke na internetskim portalima.

Rezultati istraživanja

Sociodemografski profil ispitanika

U prvom bloku pitanja saznajemo osnovne sociodemografske podatke o ispitanicima, odnosno navijačima Hajduka. Pomoću osnovnih saznanja možemo konstruirati profil prosječnog ispitanika. U istraživanju je sudjelovalo 35 ispitanika, od toga 33 muškarca (91,4%) i 2 žene (8,6%). Najveći dio ispitanika, njih 37,1% su mladi u dobi od 18 do 24 godine, većinom učenici ili studenti. Ispitanici u dobi od 25 do 30 godina čine 20% ukupnog broja. Nadalje, ispitanici u dobi od 31 do 40 godina čine 25,7%, te ispitanici u dobi od 41 do 49 godina čine 17,1% ukupnog broja ispitanih. Pojednostavljeno rečeno, dvadeset ispitanika su osobe mlađe od trideset godina, a petnaest ih je starije od trideset. Kad je u pitanju obrazovni status ispitanika 61,8% ispitanih ima završenu srednju školu, 23,5% ispitanih ima završen preddiplomski studij, dok 14,7% ispitanika ima završen diplomski studij. Većinom je riječ o studentima ili zaposlenim ljudima, tek nekolicina ispitanika je nezaposlena. Intervjui su provedeni u gradu Splitu (uključujući grad Solin i Kaštela), Zagrebu i na području Makarske rivijere u mjestima Makarska, Tučepi, Brela i Podgora.

Na pitanje osjećaju li se pripadnicima Torcide 60% ispitanika dalo je potvrđan odgovor, dok je 40% zaniijekalo. Pitanje pripadnosti navijačkoj skupini nije se odnosilo isključivo na formalnu člansku pripadnost već na osjećaj pripadnosti navijačkoj zajednici. Torcida je jedna od najbrojnijih navijačkih skupina kako u Hrvatskoj, tako i onomad na prostorima bivše Jugoslavije. Pritom, valja napomenuti kako u ovom kontekstu pripadnicima Torcide smatramo navijače koji su relativno česti na domaćim utakmicama i idu na gostovanja. Oni imaju sličan obrazac ponašanja za vrijeme utakmice, posebice na sjevernom dijelu tribine (Lalić, 2011).

Tablica 1. Sociodemografski profil ispitanika

	UKUPNO	Broj navijača NH ¹⁴	Broj navijača NN ¹⁵
SPOL			
Žene	2 (5,71%)	1	1
Muškarci	33 (94,29%)	21	12
DOB			
18-24	13 (37,14%)	11	2
25-30	7 (20%)	5	2

¹⁴ Oznaka „NH“ označava navijače koji su sudjelovali u istraživanju, a koji su članovi udruge Naš Hajduk.

¹⁵ Oznaka „NN“ označava navijače koji su sudjelovali u istraživanju, a koji nisu članovi udruge Naš Hajduk.

31-40	9 (25,71%)	5	4
41-49	6 (17,14%)	1	5
OBRAZOVANJE			
Završena srednja škola	22 (62,86%)	16	6
Završen preddiplomski studij	8 (22,86%)	3	5
Završen diplomski studij	5 (14,29%)	3	2
MJESTO BORAVIŠTA			
Zagreb	6 (17,14%)	3	3
Split i okolica	11 (31,43%)	7	4
Makarska rivijera	18 (51,43%)	13	5
Pripadnici Torcide			
Pripadnici Torcide	21 (60%)	11	10

Osnutak udruge Naš Hajduk

Od svog osnutka 2011. udruga Naš Hajduk ima važnu ulogu u djelovanju kluba. Nakon dugogodišnjeg bivanja pod utjecajem politike, obilježenog poslovnim malverzacijama i aferama, Udruga je dobila mogućnost izabirati članove Nadzornog odbora kako bi kontrolirali rad unutar kluba. To je ujedno bio i glavni razlog zašto je Udruga osnovana. Glavni okidač za osnivanje Udruge bila je sumnja kako navijača, tako i istražnih organa na kriminalne radnje te raširenu korupciju i klijentelizam.

„Udruga Naš Hajduk osniva se kako bi okupila članove Hajduka i omogućila provođenje demokratskih izbora za nove članove NO-a, članove koji su do tada bili postavljani direktno od strane vladajućih politika u gradu. Takav način izbora pokazao se izuzetno lošim s obzirom na to kako je rezultirao novim dugovima i nastavkom neodgovornog upravljanja imovinom kluba. Projekt se temelji na ideji izbora nadzornog odbora od strane članova, odnosno onih kojima je najviše stalo do prosperiteta kluba, kako u sportskom tako i financijskom smislu. Izabrani nadzorni odbor odgovoran je prema svim članovima kluba okupljenih kroz udrugu Naš Hajduk. Dugoročni cilj udruge stjecanje je vlasništva od strane navijača kluba. Stjecanje većinskog vlasništva jedina je garancija nastavka provođenja ovakvog modela upravljanja koji omogućuje uključenost članova i potpunu nezavisnost od političkih procesa i korištenja Kluba za skupljanje jeftinih političkih bodova“ (Naš Hajduk, 2020: 1).

Prilikom odabira uzorka ispitanika planirana je približno podjednaka zastupljenost ispitanika koji su članovi Udruge i onih koji nisu članovi i/ili ne podržavaju rad udruge Naš Hajduk. Razlog tomu krije se u pretpostavci

kako su navijači koji su članovi Udruge dio jedne organizirane skupine koja vjerojatno zastupa slične interese. S druge pak strane, navijači koji nisu učlanjeni u Udrugu vjerojatno se razlikuju u nekim stavovima. Iz tog razloga cilj je bio prikupiti mišljenja s obje strane. Tako u konačnici imamo 22 ispitanika koji su članovi i 13 onih koji nisu.

Kada govorimo o nogometnim navijačima jedno od njihovih temeljnih obilježja je redoviti odlazak na domaće i gostujuće utakmice svog nogometnog kluba. Kako bismo dobili uvid u njihovo poznavanje situacije u klubu ispitanicima je postavljeno pitanje koliko često odlaze na utakmice¹⁶ Hajduka, ali i na utakmice reprezentacije. Pretpostavka istraživačica jest da navijači koji češće odlaze na utakmice bolje poznaju situaciju u klubu i više su zainteresirani za sportske, ali i društvene i političke procese koji se odvijaju u nogometu. S jedne strane imamo navijače koji relativno često odlaze na utakmice Hajduka, dok s druge strane imamo tu istu skupinu navijača koji se gotovo jednoglasno izjašnjavaju kako na utakmice reprezentacije gotovo nikad ne odlaze ili to čine jako rijetko. S obzirom na zapaženu korelaciju u odgovorima, dio ispitanika je u nastavku intervjua detaljno obrazložio razloge neodlaska na utakmice. Valja napomenuti kako je dio ispitanika mlađih od 24 godine istaknuo kako je primarni razlog njihovog ne odlaska na utakmice Hrvatske nogometne reprezentacije ne igranje reprezentacije u Splitu¹⁷, nego samo u Zagrebu, što je njima dodatno otežalo cijelu situaciju zbog logističkih razloga, ali i potaknulo na dodatan bunt.

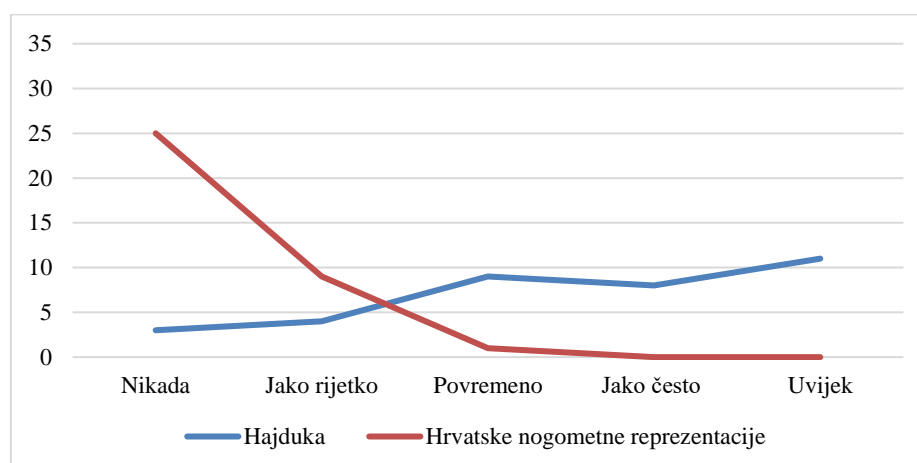
„Nisam išao često na utakmice reprezentacije jer živim u Tučepima, a (još jedan od velikih problema) reprezentacija igra samo u Zagrebu“ (NN, 22).

Uzimajući u obzir kako veliki broj ispitanika ne odlazi na utakmice reprezentacije, u nastavku ispitivanja uočeno je kako značajan udio ispitanika ipak prati rad reprezentacije što nas dovodi do pretpostavke kako su ipak dobro upućeni u zbivanja u hrvatskom nogometu.

¹⁶Autorice istraživanja nisu naglasile dihotomiju između domaćih i gostujućih utakmica, već se pitanje odnosilo na sve odigrane Hajdukove utakmice. Ispitanici su pritom naglašavali kako češće odlaze na domaće utakmice iz logističkih razloga.

¹⁷U modernoj Hrvatskoj od 1900. hrvatska nogometna reprezentacija na domaćem terenu odigrala je 125 službenih utakmica. Od toga šezdeset i šest na stadionu Maksimir i jednu na stadionu u Kranjčevićevoj u Zagrebu, četrnaest na stadionu Poljud u Splitu, dvanaest na osječkom Gradskom vrtu, šesnaest na riječkoj Kantridi i stadionu na Rujevici i dvadeset i dvije utakmice na ostalim hrvatskim stadionima u gradovima Varaždinu, Puli, Vinkovcima, Koprivnici i Šibeniku (op.a.).

Grafički prikaz 1. Koliko često odlazite na utakmice?

Promjena odnosa navijača Hajduka prema hrvatskoj nogometnoj reprezentaciji

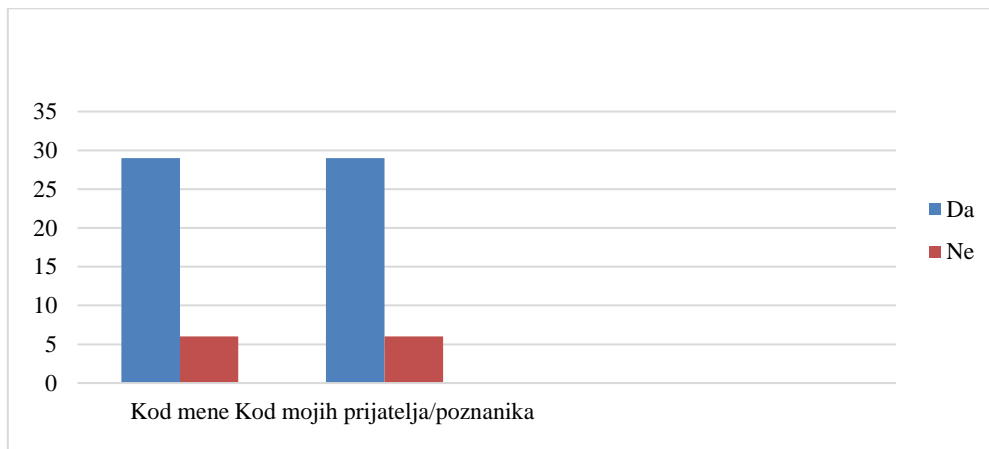
Jedan od ciljeva ovog istraživanja bio je utvrditi je li došlo do promjene u odnosu na relaciji između navijača Hajduka i vodstva hrvatske nogometne reprezentacije, i analizirati dinamiku promjene. Na temelju provedenih intervjua možemo zaključiti kako je kod većine ispitanika došlo do promjene u odnosu prema hrvatskoj nogometnoj reprezentaciji. Pritom, dio navijača naglašava kako je promjena išla u negativnom smjeru. Početkom proteklog desetljeća, ali i u razdoblju od 1990. do 2010. dio navijača naglašava kako su češće odlazili na utakmice reprezentacije nego što to čine u posljednje vrijeme. Što se tiče dobnih razlika među navijačima, uočeno je kako je promjena odnosa prema reprezentaciji češće prisutna kod navijača starijih od trideset godina jer su oni tijekom života doživjeli uspjeh reprezentacije u različitim okolnostima, dok mlađi navijači ne stavljaju naglasak na samu promjenu već napominju kako nisu ni doživjeli uspjeh reprezentacije koji nije stigmatiziran događajima koji se odvijaju izvan terena.

„Prije sam vrlo rado išao na utakmice reprezentacije. Volio sam ih kao i Hajduka“ (NH, 42).

„Promijenilo se, u negativnom kontekstu nažalost, dosta se politizira a i neki utjecaji su tu koji ne bi trebali biti što se tiče i samog strukturnog kadra HNS-a i dosta poziva igrača koji su pozvani zbog privatnih utjecaja pojedinaca“ (NN, 22).

Osim što su navijači govorili o svom osobnom iskustvu, stavovima i mišljenjima, upitani su i smatraju li da je došlo do promjene u ponašanju i stavu kod ostalih navijača, ponajprije kod bliskih prijatelja, poznanika, ali i ostalih simpatizera Hajduka.

Grafički prikaz 2. Je li se promijenilo Vaše ponašanje i stav prema hrvatskoj nogometnoj reprezentaciji u posljednjem desetljeću?

Kada govorimo o hrvatskoj nogometnoj reprezentaciji važno je naglasiti distinkciju između vodstva reprezentacije i samih igrača koji ju čine. Sami navijači navode razlike kod zadovoljstva igrom i uspjehom i (ne)zadovoljstva stanjem izvan terena. Manji dio navijača je nezadovoljan uspjehom reprezentacije na terenu, kao primarni razlog zadovoljstva navodi uspjeh reprezentacije na posljednjem Svjetskom prvenstvu, dok su razlozi nezadovoljstva nešto kompleksniji.

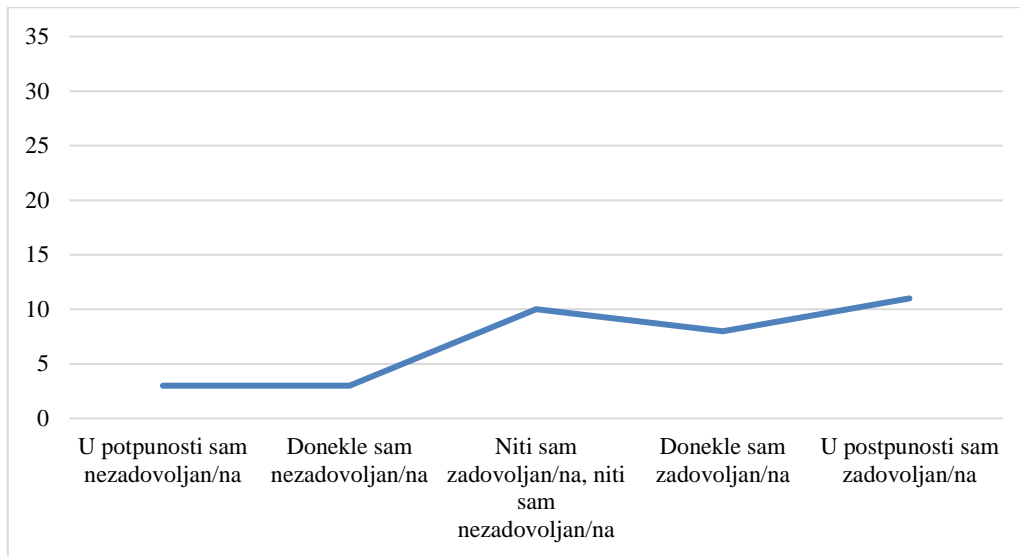
„Zadovoljna rezultatom, nezadovoljna politikom“ (NH, 32).

„Zadovoljan uspjehom na svjetskom prvenstvu, nezadovoljan strukturom HNS-a, igrom i zalaganjem“ (NN, 20).

„Zadovoljan jedino rezultatski, ali što se tiče pozivanja igrača, izbora izbornika i same strukture uprave HNS-a ne“ (NN, 22).

„Uspjesi hrvatske nogometne reprezentacije na nogometnom igralištu su vrhunski... Al' uspjesi igrača se ne smiju poistovjetiti s vodstvom HNS-a koje je svojim djelovanjem jedan dio navijača odvojio od igrača koji većinom to nisu zaslužili jer se bore srčano za svoju zemlju“ (NH, 30).

Grafički prikaz 3. Jeste li zadovoljni uspjehom hrvatske nogometne reprezentacije?

Početno istraživačko pitanje bilo je usmjereno na detektiranje uzroka nezadovoljstva. Navijači koji su sudjelovali u ovom istraživanju gotovo jednoglasno su se složili kako je njihov negativan stav prema hrvatskoj nogometnoj reprezentaciji i uspjehu iste ponajprije uvjetovan politikom i (ne)radom vodstva Hrvatskog nogometnog saveza. Navijači smatraju kako rad HNS-a nije transparentan te kako unutar samog saveza sjede ljudi koji svoj posao ne obavljaju časno.

„Ne želim reprezentaciju u kojoj su kriminalci i lopovi, njihovi uspjesi ni išta vezano uz njih me ne zanima. Oni ne predstavljaju hrvatski nogomet ni reprezentaciju“ (NH, 32).

„Nezadovoljan sam stvarima koje se dešavaju van terena. Npr. guranje Dinamovih igrača u repku u svim uzrastima i kriminalnim radnjama unutar saveza“ (NH, 25).

„Nezadovoljan sam vodstvom krovne organizacije HNS i nezadovoljan sam što vodstvo i neki igrači nameću određeno političko uvjerenje u reprezentaciji, što ne bi trebalo, jer to donosi raskol“ (NN, 49).

„Nisan zadovoljan odnosom HNS-a prema klubovima u Dalmaciji, za rezultate me nije briga“ (NH, 30).

Geneza sukoba navijača i vodstva HNS-a

Nakon što smo detektirali kako postoji sukob na relaciji navijača Hajduka i vodstva Hrvatskog nogometnog saveza, pokušali smo ustanoviti genezu tog sukoba. Prije nego li su identificirani sami uzroci sukoba ispitanici su iznijeli svoje mišljenje o radu vodstva HNS-a. Kod gotovo svih ispitanika mišljenje je izrazito negativno.

„Želim da nestane, da naprave dezinfekciju ljudi i da provode zakone RH (Zakon o sportu)“ (NH, 32).

„K'o prema ISIS-u. Što prije ih "satrat"“ (NH, 31).

„Mržnja do groba“ (NH, 42).

„Iskreno, jako mi se gade“ (NH, 42).

Posve je evidentno da sukob postoji i da su uzroci istog raznovrsni. Uzroke sukoba možemo podijeliti u nekoliko skupina prema odgovorima ispitanika. Tako se kao uzroci najčešće navode politika vodstva HNS-a koji je bio pod dugogodišnjim utjecajem Zdravka Mamića, sudačka organizacija koja je prožeta korupcijom, ali i sama korupcija koja je pronikla u sve pore nogometa u Hrvatskoj. Dio navijača smatra kako maćehinski odnos vodstva Saveza nije samo prema Hajduku već je vrlo sličan i prema mnogim drugim nogometnim klubovima diljem Dalmacije u svim uzrastima i kategorijama. Nacionalna politika¹⁸ na čelu s HDZ-om svakako nije pomogla već je još jedan u nizu navedenih uzroka. Dio navijača smatra kako veliki utjecaj imaju članovi vodstva Saveza koji su ujedno i članovi HDZ-a. Nogomet kao sport za njih prestaje biti sport jer se ne igra radi zabave, već radi profita ili drugih izvanjskih namjera.

„Jednoulje, privatizacija "repke" i politika i sva močvara šta izađe iz nje pa tako se prelije i na sport“ (NH, 31).

„HDZ u izvršnom odboru, izbjegavanje Splita u kvalifikacijama, korumpirana sudačka organizacija, zakon o sportu...“ (NH, 28).

„Animozitet, hrvatskim nogometnim savezom operiraju kriminalci, a na Hajduk se gleda kao na neprijatelja. Udruga Naš Hajduk također ništa nije napravila kako bi se odnosi popravili. I s

¹⁸ Prema podacima iz 2017. jedanaest od sedamnaest članova Izvršnog odbora Hrvatskog nogometnog saveza značajni su članovi političke stranke, dok su predsjednik i potpredsjednik HNS-a članovi iste stranke. U slučajevima kada HNS prekrši zakon, a država pokuša sankcionirati njihovo ilegalno ponašanje, čelni ljudi Saveza traže pomoć viših instanci kao što su FIFA i UEFA (Perasović, Mustapić, 2017: 15).

jedne i s druge strane vlada demagogija, ali dok najomraženija osoba možda u Hrvatskoj vodi glavnu riječ, ništa ne može biti transparentno“ (NN, 20).

U konačnici, valja dokučiti krije li se uzrok sukoba u politici vodstva reprezentacije, odnosno čelne organizacije HNS-a, ili pak u vodstvu navijačke skupine, bilo da je riječ o Torcidi ili udruzi Naš Hajduk. Gotovo jednoglasno navijači smatraju kako je upravo politika HNS-a kao krovne organizacije koja upravlja samom reprezentacijom uzrok sukoba. Tek poneki ispitanik, navijač koji nije učlanjen u Udrugu, smatra da je Naš Hajduk potpirivao sukob.

„Zbog politike HNS-a. Torcidi ni ikome nije u interesu bojkot vlastite reprezentacije koju se voli i zbog koje vas srce boli kad vidite što se u njoj događa“ (NH, 32).

„Torcida i NH su cijepljeni protiv politike, tako da ovo prvo (zbog politike HNS-a op.a.)“ (NH, 31).

„Do bunta je došlo jer se stavovi i rad HNS-a krše sa svim mišljenjima i stavovima navijača Hajduka“ (NH, 19).

„Politika i stav HNS-a što odražava i cjelokupno stanje u državi. Smatram da Torcidu i Naš Hajduk vode poštenu, humanu i kvalitetnu igru kojima je stalo općenito do boljeg društva. Nisu uvijek navijači dežurni krivci za sve. Vidimo u zadnja vremena kada su u pitanju elementarne nepogode i humanitarna akcije u prvim redovima i pomagaju svima u Hrvatskoj, a tako bi pomogli i podržali hrvatsku reprezentaciju da se promijene odnosi jer je oni biti vole kao hrvatsku rukometnu, košarkašku i vaterpolo reprezentaciju“ (NN, 41).

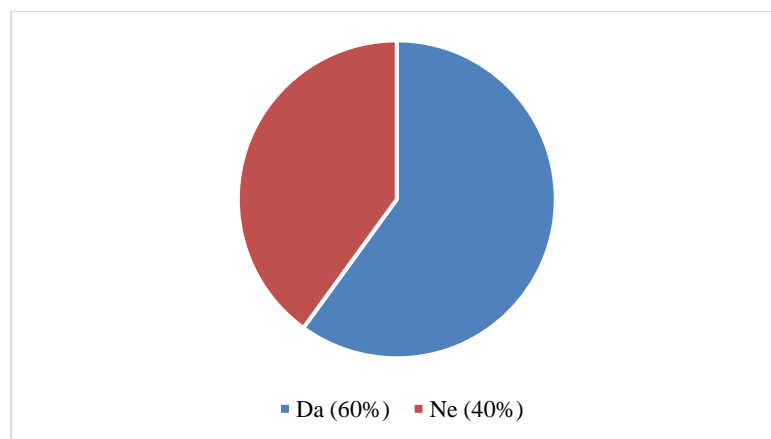
Godine 2011. u kvalifikacijama za Europsko nogometno prvenstvo Hrvatska je odigrala prvu službenu utakmicu u gradu Splitu nakon punih četrnaest godina. Sljedeća prilika ukazala se 2015. kada je reprezentacija u dvoboju s Italijom istrčala na stadion Poljud, na travnjaku je bio utisnut kukasti križ, a tribine su bile prazne. Rezultat utakmice pao je u drugi plan. Krivac za tu situaciju do danas nije poznat (Žurić, 2019). To je bio jedan od prvih događaja koji je dospio na naslovnice etabliranih medija čime je pokrenuta lavina iskazivanja nezadovoljstva i ukazivanja na nepravilnosti. Sljedeći događaj koji je snažno odjeknuo u javnosti svakako je bilo Europsko nogometno prvenstvo u Francuskoj 2016. koje je obilježeno neredima i prekidom utakmice Hrvatska-Češka. Kronološki gledano to su samo neki od događaja koje bismo mogli izdvojiti kao događaje koji su snažno odjeknuli u medijima, no u procesu pronalaženja uzroka sukoba pokušali smo identificirati neke događaje koji su, prema mišljenju navijača, imali

presudan utjecaj i koji su potencijalno uzrokovali raskol. Dio ispitanika navodi kako nije riječ o jednom presudnom događaju već je riječ o dugogodišnjem sukobu koji se temelji na brojnim „malim“ događajima i da taj raskol traje od 2000-ih.

Eskalacija sukoba u kontekstu Svjetskog nogometnog prvenstva 2018.

Dok su početak i sredina desetljeća obilježeni tek djelomičnim prepucavanjima, ponekim medijskim istupom, ponajprije u kontekstu kukastog križa na Poljudu, nereda na Europskom prvenstvu u Francuskoj ili pak vezano uz suđenje Zdravku Mamiću, jednom od glavnih aktera u radu Saveza, u okolnostima Svjetskog nogometnog prvenstva 2018. dio navijača Hajduka ponovno je osvanuo na naslovnica dnevnih novina. Razlog tomu bio je tzv. bojkot hrvatske nogometne reprezentacije. Više od polovice navijača koji su sudjelovali u ovom istraživanju sudjelovali su i u tzv. bojkotu reprezentacije 2018.

Grafički prikaz 4. Jeste li sudjelovali u bojkotu hrvatske nogometne reprezentacije 2018?

Navijači nisu jednoglasni oko samog bojkota. Za početak, dio ispitanika smatra kako organizirani bojkot nije ni postojao već da se sve odvijalo na osobnoj razini i tiče se isključivo osobnog odnosa pojedinca – navijača prema reprezentaciji. Također, s obzirom da bojkot nije bio organizirane naravi, nisu postojali ni očekivani ishodi ni ciljevi, već kao glavni cilj možemo navesti ukazivanje na nepravilnosti u radu Saveza. U konačnici, s obzirom na sve navedeno nije posve jasno je li temeljni cilj ispunjen. Nedvojbeno je da je to bio jedan od načina na koji se pokušalo ukazati široj javnosti na nepravilnosti koje postoje u Hrvatskom nogometnom savezu, ali je upitno koliko je to sve bilo plodonosno zbog zaslijepljenosti šire javnosti srebrom, zlatnog sjaja.

„Gdje ima dima, ima i vatre. Dijelom sam ga podržao i smatram ga opravdanim. Al način provođenja tog bojkota nije bio pravi, jer pojedini ciljevi se mogu ostvariti jedino zajedničkim djelovanjem, a toga ovdje nažalost nije bilo. Cilj bojkota sigurno nije bio da reprezentacije ne ostvari uspjeh već da se ljudima skrene pozornost na samo vodstvo HNS-a i sve ono što oni predstavljaju u zadnje vrijeme“ (NH, 30).

„Svak je imao neki svoj razlog, organizirani bojkot nije postojao i svak će naći svoje opravdanje. Cilj kod mene nije ni postojao jednostavno oni (reprezentacija op.a.)više ne postoje“ (NH, 31).

„Mislim da su hrvatski reprezentativci PRVI bojkotirali navijače. Njima smo svi huligani“ (NH, 42).

Navijači su vrlo emotivno objasnili svoj odnos prema reprezentaciji u ljeto 2018. za vrijeme trajanja natjecanja. „Stezanje u grlu“, nedostatak emocija i ravnodušnost samo su neki od osjećaja koje su navijači istaknuli. U samom diskursu evidentna je promjena i uspoređivanje s prošlim vremenima. Dio navijača spominje prošla vremena u kojima su voljeli i podržavali reprezentaciju, ali je taj odnos prekinut zbog svih do sada spomenutih uzroka. S druge pak strane, dio navijača naglašava kako nikada nisu imali „čist“ odnos prema reprezentaciji i njenom uspjehu, jer su netransparentnosti u vladajućoj strukturi uočili još krajem prošlog tisućljeća.

„Pratio sam preko televizije i medija u svojoj kući, ali nisam išao u javnost i na trgove gledati utakmice te oblačio kockasti dres kao 1998. Nisam bio euforičan i puno zanesen, ali mi je izuzetno drago zbog 2. mjesta jer sam ja ipak Hrvat i ljudi su se borili i ginuli za ovu državu. Doček igrača sam pratio preko televizije“ (NH, 41).

„Pratio sam utakmice djelomično ali sam bio ravnodušan jer nakon svega što se dešavalo posljednjih godina nema više tog veselja i sreće nakon pobjede reprezentacije koliko god velika ona bila“ (NH, 19).

„Niti sam je gledao, niti pratio. S jedne strane sam htio da ispadnu, a s druge da prođu“ (NH, 39).

„Jako čudan osjećaj. Kao da mi je neko ukrao nešto moje, što je pred uspjehom al se ne možeš poistovjetiti s tim uspjehom“ (NH, 30).

„Ljubav koja je prošla tio bi da je i dalje voliš al' jednostavno ne možeš. Nekad si je silno volio“ (NN, 43).

„Gledao sam neke utakmice i navijao "protiv" koliko se moglo“ (NH, 31).

Budućnost odnosa

Prošle su gotovo tri godine od posljednjeg Svjetskog prvenstva u Rusiji 2018. Nogomet se igrao i u međuvremenu. Hrvatska nogometna reprezentacija odigrala je dobre utakmice, ali i one manje dobre. U javnom i medijskom prostoru zanimanje za reprezentaciju po običaju jača u danima uspjeha. Loši rezultati vrlo brzo odu u zaborav. Ukazivanje na loše prakse u hrvatskom nogometu vjerojatno će se nastaviti i dalje. Zainteresiranost medija za tu tematiku porast će opet vjerojatno u vrijeme nekog idućeg velikog natjecanja. Navijači su iznijeli svoje viđenje budućnosti:

„Dok je situacija ovakva kakva je, bit će isti (bojkot). Uz nadu da se našoj patnji nazire kraj! HŽV¹⁹“ (NH, 32).

„Ne vidim još dugo vremena promjenu, mada ne govorimo ovdje o svima navijačima Hajduka, nego o dijelu“ (NH, 31).

„Nadam se bolji ako nađemo zajednički jezik, jer jedno bez drugog nema smisla HŽV“ (NH, 30).

„Jako loš. Nema tu pomaka, ni jedna ni druga strana se neće promijeniti. Nisam optimističan po tom pitanju“ (NH, 27).

„Nadam se da će ići na bolje jer drugu reprezentaciju nemamo“ (NH, 28).

Zaključak

Analiza percepcije stvarnosti dijela navijača Hajduka pokazala je kako je u razdoblju od 2010. do 2020. došlo do promjena njihovog odnosa prema vodstvu hrvatske nogometne reprezentacije. Od vrlo snažnih i pozitivnih emocija koje navijači Hajduka vežu uz reprezentaciju i njene uspjehe, od osnutka moderne hrvatske države prema još snažnijem antagonizmu koji je kulminirao u posljednjem desetljeću, a svoje korijene vuče još s početka 2000-ih. Detektirano je kako je promjena nejednako prisutna kod različitih navijača, ponajprije u odnosu na njihovu vezanost uz neku navijačku organizaciju. Sukladno tome, možemo potvrditi kako su upravo pripadnici udruge Naš Hajduk doživjeli značajniju transformaciju osobnog odnosa prema hrvatskoj nogometnoj reprezentaciji. Pojedinci koji su svjedočili

¹⁹ Kratica „HŽV“ označava karakterističan hajdučki pozdrav: „Hajduk živi vječno“.

reformi poslovanja u vlastitom klubu mnogo su strože osuđivali netransparentnost i nepravilnosti u radu Hrvatskog nogometnog saveza, s obzirom da su uvidjeli da se može i drugačije te kako je inzistiranje na transparentnosti za njih jedini pravi put.

Nadalje, prema mišljenju ispitanika, dinamika percepcije navijača uvjetovana je gotovo isključivo politikom vodstva HNS-a, dok je organizirana skupina navijača imala marginalnu ulogu. Do navijačkog bunta došlo je zbog neslaganja u mišljenjima jer se načela rada unutar HNS-a kose s načelima navijača, koji podržavaju transparentno upravljanje nogometnim klubovima kakvo zagovara udruga Naš Hajduk. Poruka navijača bi se mogla sažeti u kratku misao kako bi se zakoni u modernoj i uređenoj državi trebali provoditi, a kriminalne radnje osuđivati jer „odbijajući svako suđenje“, „nespremni izabrati vlastite uzore“, vječno ćemo nailaziti na „kamene spoticanja“, a jednoga dana se vjerojatno i snabdijevati nad zlom čiji smo bili svjedoci u jednom vremenu (Arendt, 2016: 111).

Literatura

Arendt, Hannah (2016) *O zlu*. Zagreb: Naklada Breza.

Arendt, Hannah (1963) *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*. New York: The Viking Press.

Bauman, Zygmunt (1992) *Intimations of Postmodernity*. London, New York: Routledge.

Bauman, Zygmunt (2001) *Community. Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity Press.

Bartoluci, Sunčica i Barišić, Mateja (2020) Još si i lijepa i igrač nogomet?: rodna (ne)ravnopravnost i nogomet/futsal. *Studia ethnologica Croatica* 32(1): 97 - 126.

Bartoluci, Sunčica (2013) Uloga vrhunskog sporta u oblikovanju nacionalnog identiteta u Republici Hrvatskoj: usporedba devedesetih i dvijetisućitih. Doktorska disertacija, Filozofski fakultet. Zagreb. <https://www.bib.irb.hr/655601> Pristupljeno: 21. prosinca 2020.

Biti, Ozren (2008) Ruka na srcu kao izraz narodne duše. *Nova croatica* 2 [32](2 [52]): 139 - 150.

Burnham, Peter; Gilland, Karin; Grant, Wyn i Layton-Henry, Zig (2006) *Metode istraživanja politike*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, Biblioteka Politička misao.

Creswell, John W. (2014) *Research Design. Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage Publications.

Dalmatinski portal (2016) Zašto cijeli narod želi linčovati osobe koje žele skrenuti pozornost javnosti na kriminal u nogometu?! https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/zasto-cijeli-narod-zeli-lincovati-osobe-koje-zele-skrenuti-pozornost-javnosti-na-kriminal-u-nogometu/13335?fbclid=IwAR1c8QDlC04gaYuiq1jsYq83L8r8khiuYb0dDiemNUvdi2T-qUiZYI_mxw Pristupljeno: 30. studenoga 2020.

Dedić, Marko (2016) Nastanak subkulturnih skupina - nogometni navijači. Završni rad, Sveučilište Sjever, 2018. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:122:352754>

Dešković, Marin (2021) Vrhovni sud u većem dijelu potvrdio presudu protiv Zdravka i Zorana Mamića te Damira Vrbanovića. *Jutarnji.hr*, 15.

ožujka 2021. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/vrhovni-sud-u-vecem-dijelu-potvrdio-presudu-protiv-zdravka-i-zorana-mamica-te-damira-vrbanovica-15057987>

Hrvatski nogometni savez (HNS) (2019) Priopćenje za medije HNS-a. 20. kolovoza 2019. <https://hns-cff.hr/news/20373/priopcenje-za-medije-hns-a/> Pristupljeno: 12. prosinca 2020.

Index.hr (2015) Gdje sutra bojkotiramo: Kafići uvode dress code za negledanje "repke", gledaju se pobjede iz 1998. https://www.index.hr/sport/clanak/gdje-sutra-bojkotiramo-pridruzila-se-makarska-split-oblijepljen-lecima-u-osijeku-pjesmom-protivlakrdije/847079.aspx?fb_comment_id=314495272007798_314499775340681 Pristupljeno: 15. prosinca 2020.

Klaić, Bratoljub (1985) *Rječnik stranih riječi. Tuđice i posuđenice*. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.

Kranjčec, Monika (2018) Supkultura nogometnih navijača – primjer Torcide. Diplomski rad, Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2018. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:110:075146>

Lalić, Dražen i Pilić, Damir (2011) *Torcida: pogled iznutra. 2.*, prošireno izd. Zagreb: Profil.

Lalić Dražen (2018) *Nogomet i politika*. Zagreb: Fraktura.

Ledinski, Karlo (2017) Lakrdija i farsa: Jednoumlje u HNS-u ide dalje... Večernji.hr. <https://www.vecernji.hr/sport/davor-suker-hns-izbori-dario-simic-1215914> Pristupljeno: 14. prosinca 2020.

Marković, Vera (1988) *Ponašanje sportske publike*. Beograd: HC SSO Srbije.

Milak, Matea (2020) Od (a)političnosti do participacije, od ideje do realizacije. Pomak k novoj društvenoj ulozi navijačke grupe Bad Blue Boys. *Etnološka tribina* 50(43): 161 – 181.

Muzur, Amir i Rinčić, Iva (2011) Sport i nasilje: prilog etičkim, sociologijskim i psihoneurobiologijskim razmatranjima. *Jahr* 2(1): 145 – 152.

Naš Hajduk (2020) Česta pitanja. <https://st.nashajduk.hr/nashajduk/faq/> Pristupljeno: 29. studenoga 2020.

Pavić, Snježana (2018) Svjetski mediji: 'Navijači u domoljubnoj groznici dočekali nogometaše. Samo je jedan događaj od 1991. privukao više ljudi'.

Jutarnji list, 17. srpnja 2018.
<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/svjetski-mediji-navijaci-u-domoljubnoj-groznici-docekali-nogometase-samo-je-jedan-dogadaj-od-1991-privukao-vise-ljudi-7622697>. Pristupljeno: 28. studenoga 2020.

Pavić, Snježana (2019) LORENCI 'Što je banalnost zla? Ne znam, ali znam da sam i ja banalan i zao'. Jutarnji.hr, 18. ožujka 2019.
<https://www.jutarnji.hr/kultura/kazaliste/lorenci-sto-je-banalnost-zla-ne-znam-ali-znam-da-sam-i-ja-banalani-i-zao-8493743> Pristupljeno: 25. studenoga 2020.

Perasović, Benjamin i Marko Mustapić (2017) *Torcida and Bad Blue Boys. From Hatred to Cooperation and Back*. U: Brandt, Christian, Hertel Fabian i Huddleston, Sean (ur) (2017) *Football Fans, Rivalry and Cooperation*. London, New York: Routledge, 108–123.

Perasović, Benjamin i Marko Mustapić (2018) *Carnival Supporters, Hooligans, and the 'Against Modern Football' Movement. Life within the Ultras Subculture in the Croatian Context*". *Sport in Society* 21(6): 960–976.

Petek, Ana (2012) Što su hrvatske javne politike? *Političke analize* 11(3): 37 – 45.

Propadalo, Karlo (2019) Torcida: "Borili smo se i borit ćemo se protiv ovakvog HNS-a i ljudi koji ga vode" <https://nogometplus.net/torcida-borili-smo-se-i-boriti-emo-se-protiv-ovakvog-hns-a-i-ljudi-koji-ga-vode/> Pristupljeno: 12. prosinca 2020.

Šarac, Damir (ur.) (2020) *Naš Hajduk: borba navijača za Klub 2004.-2016*. Split. Naš Hajduk.

Švarc, Jadranka i Lažnjak, Jasmina (2017) *Innovation culture in crony capitalism: does Hofstede's model matter?* Zagreb: Ivo Pilar Institute.

Vrcan, Srđan (2003) *Nogomet – politika – nasilje*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

Vrcan Srđan i Lalić Dražen (1999) *From Ends to Trenches, and Back: Football in the Former Yugoslavia*. U: Armstrong G., Giulianotti R. (ur) *Football Cultures and Identities*. London: Palgrave Macmillan.

Žurić, Ivan (2019) „Ukleti“ Poljud; Hrvatska je u Splitu ostvarila samo jednu jedinu pobjedu i to prije više od osam godina. *Tportal.hr*. <https://www.tportal.hr/sport/clanak/ukleti-poljud-hrvatska-je-u-splitu->

ostvarila-samo-jednu-jedninu-pobjedu-i-to-prije-vise-od-osam-godina-
foto-20191007 Pristupljeno: 30. studenoga 2020.

The banality of evil in Croatian football: the dynamics of the attitude of Hajduk fans towards the Croatian national football team from 2010 to 2020

Antonia Miličić
Petra Savanović

Abstract

The period from 2010 to 2020, on the sports-political map of events, was marked by disputes between the Croatian Football Association and Hajduk fans. The aim of this research is to detect the change that has occurred in the relationship between the actors. First of all, it will consider the attitude of Hajduk fans towards the leadership of the Croatian national football team from a fan perspective. Furthermore, the aim was to notice the presence of a change in attitudes in different groups of fans in relation to belonging to a fan group, and to determine whether the cause of the change lies in the policy of the Croatian Football Association, or in fan organizations. This paper presents and interprets the results of semi-structured interviews on a sample of 35 respondents. The Fans talk about the dynamics of the relationship from their own perspective. Accordingly, it is not an objective reality but a perception of the same. The dynamics of changing attitudes are presented through the prism of the *Against modern football* movement and Hannah Arendt's philosophical premise about the banality of evil. The discussion focuses on the issue of indifference of the entire public to the events and changes taking place in the (sports) world. The research brings the opinions and attitudes of fans, witnesses of a time marked by great sporting success, but also by questionable actions beyond the law. The genesis of the relationship itself is considered, with special emphasis on the escalation of the conflict, and the fan boycott of the national team in the context of the 2018 World Cup. Also, the future of the relationship and the potential end of the conflict are considered. Ultimately, the results of the research showed that the last decade has been marked by a change in attitudes conditioned primarily by the policy of the Croatian Football Association, and to a greater extent by members of the Naš Hajduk association.

Keywords

Croatian national football team, Hajduk, Torcida, fans, banality of evil